

N:o 235.

Af herr **S. A. K. Natt och Dag**, om anslag för beredande af statsunderstöd åt obemedlade hushåll på Gottland, hvilkas försörjare inkallas till extra tjänstgöring utöfver lagstadgad öfningstid.

När för någon tid sedan befallning utgick, att värnpliktige af årsklasserna 1897—1903 tillhörande vissa rullföringsområden å Gottland skulle inrycka till extra tjänstgöring, blefvo äfven åtskilliga familjeförsörjare ryckta från sina hem och det arbete, som gaf dem och deras anhöriga sin bärgning. För de i bättre förmögenhetsförhållanden varande familjerna betydde detta i ekonomiskt hänseende mindre, men för anhöriga till dagakarlen å landet och arbetaren i staden kan det mången gång betyda hårda, bekymmersamma dagar, ja verklig nöd. Visserligen står i dylikt fall alltid den utvägen öppen för de medellösa värnpliktiges hemmavarande anhöriga att såsom en sista utväg anlita vare sig den enskilda välgörenheten eller den legala fattigvården om hjälp. Men för en familj, som förut haft sin, om än knappa utkomst genom familjefaderns eller annan manlig medlems arbete, blir dock städse denna möjlighet en den bittra förödmjukelsens väg, och hvad säkert är: *ej höjes på detta sätt fosterlandskärleken; ej heller känslan af att det är hvarje svensk mans oafvisliga skyldighet att såsom värnpliktig offra landet sin personliga tjänst.* Väl kan fosterlandskärleken, när landets vara eller icke vara såsom fri stat står på spel, flamma högt hos den värnpliktige krigsmannen, äfven om hans hemmavarande anhöriga lida brist, men när det såsom nu endast gäller att »stå neutralitetsvakt» under en garnisonstjänsts hvardagligheter, finnes icke denna yttre väckelse till hjältemodiga ansträngningar och försakelser, som *krigets* allvar så ofta medför. Under sådana förhållanden som nu råda å Gottland torde de värnpliktiges tankar liksom af sig själf vända åter och åter tillbaka

till hemmet, och lida därtill den värnpliktiges i hemmet kvarlämnade närmaste anhöriga verklig nöd, så uppstår snart hos honom en känsla af att det är en orättvisa att han — den fattige torparen, arbetaren, eller hvad han månne vara — nu skall bära kronans rock för »det allmännas» bästa; han intages då lätt af ovilja öfver samhället, som *lägger beslag på hans enda egendom, hans arbetskraft*, och — lämnar hans anhöriga att finna sin utkomst bäst de kunna. Den ringa ersättning — 50 öre per dag — som staten härför består den värnpliktige är, *i fall sådana om detta af extra tjänstgöring under fred*, icke tillfyllest för åtminstone de gifta, obemedlade värnpliktige. Ingen må därför förundra sig, om under dylika förhållanden den gifte, men fattige, värnpliktige gripes af leda vid militärtjänsten. Landet har då, därför att dessa omständigheter ej uppmärksammades och *rättades*, blott fått ytterligare en bitter motståndare till det moderna samhället, framför allt till — värnplikten. Och här ligger äfven den faran nära, att dylika missförhållanden kunna öka emigranternas redan oroväckande stora antal.

Det nu anförda är att hänföra till dels de billighetsskäl, dels de förståndsskäl, som kunna anföras för behofvet att från statens sida sörja för den mindre bemedlade tjänstgörande värnpliktiges hemmavarande anhöriga. Det finnes dock äfven ett rätts- och principskäl, som synes tala för samma sak, och skall nu något närmare redogöras äfven för detta.

Granskar man den kungl. kungörelse, som innehåller bestämmelser om arméns aflöning under fred (se svensk förf.-saml. 1902 n:o 112), och hvilken i sin ordning är grundad på Riksdagens beslut år 1901, så skall man bland de stadganden, som afhandla värnpliktiges aflöning, finna följande uttalande: »Om det *tillskott*¹⁾ i penningar, som utöfver förenämnda penningbidrag²⁾ skall, jämlikt § 35 i värnpliktslagen, till värnpliktig, som tillhör sådant truppslag vid hären, hvars tjänstgöring komme att enligt § 27 af samma lag öfverstiga sammanlagdt 240 dagar, utgå för den utbildningstid, som öfverskjuter 240 dagar, varder framdeles stadgadt» (§ 53 mom. 2). Värnpliktslagens § 35 mom. 2, lyder: »Under tjänstgöring erhåller till beväringen hörande värnpliktig underhåll, sjukvård, beklädnad, utredningspersedlar och annan erforderlig utrustning, samt dessutom penningbidrag och, där den värnpliktige tillhör antingen sådant truppslag vid hären, hvars tjänstgöring jämlikt

¹⁾ *Ann:* Kursiveradt i kungörelsen.

²⁾ *Ann:* 20 öre per dag »under den första tjänstgöringen» och 50 öre per dag »under annan tjänstgöring» (repetitionsöfning).

§ 27 öfverstiger sammanlagdt tvåhundrafyrtio dagar, eller flottan, särskildt tillskott i penningar för den utbildningstid, som öfverskjuter tvåhundrafyrtio dagar, allt likaledes enligt särskilda bestämmelser». Såväl uti den af hvarje värnpliktig kända värnpliktslagen, som uti arméns fredsaffönings-reglemente finna vi alltså den principen fastslagen af Konung och Riksdag, att *de värnpliktige, hvilka, i och för sin utbildning, i fred tjänstgöra längre tid än flertalet beväringar, böra, utöfver det ordinarie penningbidraget, erhålla ett särskildt »tillskott i penningar»*. Huru stort detta »tillskott i penningar» skulle vara, därom har Riksdagen ej ännu fattat beslut och härom finnes följaktligen ingenting stadgad. Detta antagligen af det skäl, att ännu flera år skola förflyta, innan det fall inträder, när enligt dessa bestämmelser »tillskott i penningar skall utgå till vissa värnpliktige.

Nu har emellertid inträffat ett fall, som icke tyckes hafva varit förutsedt vid införandet af 1901 års härordning. Förr i tiden förfogade man, när behof af extra militära åtgärder under fred erfordrades, öfver en betydande *stamstyrka*, hvadan behof af extra-inkallning af värnpliktige ej yppade sig. Nu hafva förhållandena härutinnan ändrat sig; vi kunna och *vi hafva nu måst inkalla värnpliktige till extra freds-tjänstgöring, och ändock finnes ingen af Konung och Riksdag gemensamt bestämd affönning för dessa värnpliktige*, såvida man ej får anse, att orden »med 50 öre om dagen under aunan tjänstgöring» (se afföningsregl. § 53 mom. 2) äfven åsyfta detta särskilda fall och icke, som antagligast är, allenast repetitionsöfning.

Skulle denna förmodan vara sann, skulle det kunna hända, att när värnpliktige, tilldelade infanteriet eller positionsartilleriet, vid något framtida tillfälle kvarhöllas i tjänst äfven sedan deras lagstadgade utbildnings-tjänstgöring under 240 dagar gått till ända, de därvid måste aflönas med enbart »penningbidraget», 50 öre per dag. Samtidigt skulle de värnpliktige, som tilldelats kavalleriet eller fältartilleriet, och hvilka ännu ej afslutat sin 365-dagars utbildnings-tjänstgöring, men väl redan tjänstgjort i 240 dagar, förutom detta »penningbidrag» å 50 öre pr dag, äfven erhålla ett »tillskott i penningar», hvars storlek dock ännu ej är bestämdt. Uti dylikt fall — och vi hade nu haft ett sådant, därest öfvergångsåren varit slut — skulle den värnpliktige, som förrättade *extra-tjänstgöring* utöfver sin lagstadgade utbildningstid, erhålla *mindre* penningbidrag af staten, än de värnpliktige, hvilkas utbildningstid var längre än de förras och ännu ej hade gått till ända. Detta talar otvetydigt för, att *skall* den värnpliktige, som har längre utbildningstid än den stora massan beväring, åtnjuta »tillskott i penningar» under de

dagar som öfverskjuta 240, så böra äfven de värnpliktige, hvilka efter slutad utbildning under fred inkallas till extra tjänstgöring, därunder äfvenledes erhålla ett dylikt »tillskott i penningar». Ligger det då ej nära till hands, att på dessa nu inkallade gottländska värnpliktige bort tillämpas samma princip, som ligger till grund för bestämmelsen om det »tillskott i penningar», hvarom såväl värnpliktslagen som arméns »föningsreglemente tala? Tvärtom tyckas alla skäl tala för att ett liknande »tillskott i penningar», utöfver det vanliga penningbidraget, borde tilldelas ej blott de värnpliktige, hvilka nu i år redan inkallats, utan äfven dem, som af samma orsak framdeles blifva inkallade till extra-tjänstgöring under fred. Härom har dock intet förslag framlagts för Riksdagen, och det kan måhända anses icke tillkomma en enskild motionär att nu så göra. Af detta skäl hafva vi, trots den klara rättsgrunden, icke velat framlägga förslag härutinnan, utan inskränka oss till att allenast söka afhjälpa den *verkliga nöd*, som denna extra inkallning af värnpliktige förorsakar, därigenom att i vissa omedlade familjer ende arbetsföre mannen af lagens bud inkallats i rikets tjänst utöfver den lagstadgade öfningstiden. Hvad vi begära för dessa, det är ej mer än en del af det som skulle hafva tillkommit de nu inkallade värnpliktige, därest ofvannämnda ledande princip om »tillskott i penningar» till vissa värnpliktige blifvit följdriktigt tillämpad.

Efterser man därpå ur tillgängligt statistiskt material, huru många *gifta värnpliktige* det ungefärligen kan finnas bland Gottlands värnpliktige tillhörande beväringens första uppbåd (ålder intill 28 år), så säger oss tab. 7 i 1900 års befolkningsstatistik, att allenast under det året ingingos å Gottland äktenskap af 193 män under 30 år; däraf 80 där mannen var mellan 20 och 25 år. Ehuru väl man af denna tabell icke kan finna hvarken bestämda antalet ingångna äktenskap med mannen i åldern 20—28 år, ej heller hela antalet gifta män i samma ålder, så kan man dock däraf sluta sig till, att på Gottland bör finnas omkring 500 gifta män och änklingar i åldern mellan 20—28 år. Af dessa åter äro ej alla värnpliktige, men däremot finnas äfven andra familjeförsörjare än familjefäder, hvarför man ej torde få sätta hela antalet familjeförsörjare i beväringens första uppbåd å Gottland lägre än 350.

Af dessa återigen finnas dels sådana, hvars anhöriga, åtminstone för en kortare tid, kunna ekonomiskt reda sig familjeförsörjarens arbetsförtjänst förutan, dels sådana, hvars arbete utgjorde allt, eller så godt som allt, hvad deras anhöriga hafva att lita sig till för sin utkomst. Beträffande proportionen dessa klasser emellan säger oss befolkningsstatistiken i det år 1901 officiellt utgifna arbetet »Sveriges land och

folk» på sidan 135, att af 100 svenska hushåll i medeltal endast 2,96 % äga *mera* än och 25,74 % *tillräckligt* af hvad de behöfva för sitt uppehälle, medan öfriga 71,30 % antingen blott äga en del af hvad de därtill behöfva (54,81 %) eller ock (16,49 %) äro för sin utkomst helt och hållet beroende af andra. Ehuru väl dessa siffror blott få anses vara ungefärliga, kan man dock af dem draga den slutsatsen, att omkring 70 % af svenska familjeförsörjare äro för sin och de sinas utkomst antingen helt och hållet eller ock i större eller mindre grad beroende af sitt arbete. Å Gottland skulle enligt denna beräkning finnas ett antal af omkring 245 obemedlade hushåll, hvilka, därigenom att deras försörjare vore inkallade till militärtjänst, torde *vara* i behof af hjälp. När nu *staten* med lagens hjälp gör bruk af sin makt att för det allmännas bästa lägga beslag på sådana familjeförsörjares *arbetskraft*, är det, särskildt när så sker under fred, *statens* moraliska skyldighet att tillse, att dessa i rikets tjänst inkallade familjeförsörjares anhöriga ej lida verklig nöd.

Emellertid äro nu ej mer än två af de åtta gottländska rullföringsområdenas värnpliktige inkallade, för att, såsom upplyst blifvit, efter någon tid aflösas af de värnpliktige från två andra rullföringsområden, och så undan för undan tills de för året nyinkallade värnpliktige kunna öfvertaga garnisonstjänsten i Slite och Fårösund. Här af följer, att i medeltal omkring 60 obemedlade hushålls familjeförsörjare ständigt komma att vara inkallade till extra-tjänstgöring, intill dess sådan tjänstgöring ej längre är behöflig. Den tid, hvar under denna extra-tjänstgöring är afsedd att äga rum, har uppgifvits till fyra à fem månader. Antages det alltså, att i medeltal 60 obemedlade familjeförsörjares hemmavarande anhöriga äro i behof af hjälp, och detta för en tid af högst 150 dagar, så erhålles *9,000 underhållsdagar*.

Det »*tillskott* i penningar», eller statsunderstöd, som sålunda får anses böra tillkomma de inkallade, obemedlade familjeförsörjarnes anhöriga, kan antingen bestämmas till ett visst, fast belopp pr dag, eller ock bestämmas olika för olika hushåll, allt efter dessas större eller mindre behof af hjälp, familjemedlemmarnes antal, och så vidare. Alldenstund detta penningetillskott nu ej är afsedt att utgå annat än i form af *tillfälligt statsunderstöd, utdeladt af billighetshänsyn*, så torde skälen för ett fast, för alla lika bestämdt, belopp pr dag hafva bortfallit, och dagsunderstödet kunna regleras efter olika hushålls olika behof af hjälp. Dock torde en maximigräns böra bestämmas, och synes mig denna kunna sättas till *en krona pr dag och pr hushåll*. Antages

en del hushåll komma att uppbära detta maximiunderstöd, blifver det alltid andra, hvarest till exempel barnens antal är mindre och hvilka kunna reda sig med ett mindre dagligt understöd jämte den del af penningbidraget familjeförsörjaren kan afstå till sina anhöriga. Af vikt är äfven att statsunderstödet noga regleras efter hemmavarande hushållsmedlemmars förmåga att bidraga till det gemensamma underhållet. Af alla dessa skäl kan den summa, som för ändamålet är behöflig, anses vara omkring 8,000 kronor.

Reglerandet af såväl utdelningen af dessa statsunderstöd, som ock bestämmandet om dels *hvilka* hushåll som däraf skola få del, dels understödets storlek, anser jag böra tillkomma Kungl. Maj:ts befallningshafvande, jämte deras underordnade. Ansökan om understöd, till behörigheten styrkt af tvänne trovärdiga personer, hvaraf den ene alltid skall tillhöra församlingens prästerskap, bör inlämnas till ortens länsman — i Visby till stadens borgmästare — för att, åtföljd af yttrande från den myndighet, som mottagit densamma, befordras vidare till landshöfdingeämbetet. Detta skulle vara beslutande i frågan, och utbetalningen sedermera ske, förslagsvis hvarje vecka, genom förutnämnde platsmyndighet. Härigenom skulle all (direkt) beröring med fattigvårdsmyndigheterna undvikas, och understödet icke få form af fattighjälpl. Detta nu sagda må dock endast anses såsom förslag, och torde ordnandet af denna angelägenhet lämpligast böra öfverlämnas åt Kungl. Maj:t.

Afskrift af ett från fattigvårds- och kyrkomyndighet i Visby erhållet intyg, utvisande hurusom där behofvet af understöd åt vissa inkallade värnpliktiges medellösa anhöriga nu gör sig starkt gällande, åtföljer motionen såsom bilaga.

På grund af hvad här ofvan anförts får jag därför föreslå,

att Riksdagen, för utdelande af statsunderstöd med högst en krona per dag åt de *obemedlade* hushåll å Götaland, hvilkas familjeförsörjare antingen redan äro eller framdeles blifva inkallade till extra tjänstgöring utöfver lagstadgad öfningstid, ville å extra stat för år 1905 bevilja ett förslagsanslag om 8,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel nu strax under innevarande år förskottsvis utbetala hvad som af anslaget för sagda ändamål kan finnas vara erforderligt, samt vid anmälan af detta beslut

anhålla, att Kungl. Maj:t behagade genom platsmyndigheterna låta utbetala detta understöd på sätt Kungl. Maj:t kan finna lämpligast.

Stockholm den 22 mars 1904.

S. Natt och Dag.

I motionens syfte instämma:

A. Hedin.

Jakob Pettersson.

Bilaga.

Afskrift.

På begäran meddelas följande:

Af de värnpliktige från Visby, som under innevarande månad äro inkallade till tjänstgöring (mobiliserade), hafva 26 kommit i ekonomiska svårigheter genom mobiliseringen. Då de ju äro unge män och deras arbetsförtjänst, då de äro hemma, i allmänhet icke är stor, hafva de icke kunnat göra några nämnvärda besparingar, äfven om de varit än så ordentliga och sparsamma. De hafva således inga existensmedel längre, än de få arbeta. De värnpliktige, om hvilka här är fråga, äro alla med undantag af två gifta (dessa två hafva fattiga, orkeslösa föräldrar att försörja) och hafva i allmänhet barn. Jag har funnit, att familjerna i allmänhet stodo alldeles utblottade, då familjefäderna drogo ut. Somliga ägde 5 kronor, när mannen reste, andra intet. Några få ägde några små besparingar, hvilka nu äro slut. Dessa värnpliktiges hustrur och barn lefva dels på det barmhärtiga människor och anhöriga kunna hjälpa dem med, dels genom att göra skulder. Då hustrurna i allmänhet alla dels hafva små barn och spädbarn att sköta, dels af barnsbörd äro nödsakade att förblifva hemma, kunna de intet förtjäna. Träder icke staten emellan med något bidrag till dessa värnpliktige, komma de att i ekonomiskt hänseende lida mycket. Och det kommer att dröja länge, innan de med de små förtjänster, som de i allmänhet hafva, hinna att betala de skulder, som de nu måste göra. Ännu värre är det för dem, som icke betros att få något på borgen. Hos dem hotar nöden att göra sitt inträde, ja, han har redan kommit. Och i fem fall har fattigvården måst gripa in. Jag har funnit, att dessa värnpliktige skulle hafva förtjänat i medeltal något öfver 13 kronor per vecka, därest de fått stanna hemma. Och det minsta, som de måste anses behöfva, för att familjerna ej skola lida nöd, är så mycket, att det tillsammans med det, som mannen under sin tjänstgöringstid får af staten, kommer att

uppgå till 13 à 14 kronor pr vecka. Ty visst är, att af denna lilla förtjänst intet blifver öfrigt, då en familj därmed skall underhållas.

Visby den 20 mars 1904.

K. Thelander.
v. Pastor.

Undertecknad, som känner till förenämnda värnpliktige och deras familjer, instämmer i alla delar uti förestående utlåtande. Som ofvan.

Carl Nordahl.
Ordförande i Visby stads fattigvårdsstyrelse.

Rätt afskrifvet intyga:

M. Brock. N. Brock.
